

Rapport 2 van commissie 7 betreffende de instructie van de particuliere synode van het Zuiden inzake art. 64 K.O. (8.01)

5 Art. 64 K.O. bepaalt dat de gemeente op zondag ‘minstens tweemaal’ zal samenkomen onder de bediening van het Woord. De PS van het Zuiden vraagt om onderzoek naar de mogelijke uitleg en hantering van dit artikel ‘met het oog op situaties waarin een kerkenraad niet bij machte is om de gemeente tweemaal op een zondag bijeen te laten komen.’

10 De achtergrond van de instructie is een situatie in de classis Rotterdam. Er is vaak over dit onderwerp gesproken met de betreffende kerkenraad en op de classis. De classis heeft vastgesteld dat de kerkenraad echt geprobeerd heeft om een keer te brengen in het teruglopende bezoek aan de tweede dienst, maar helaas zonder het gewenste resultaat. Tegelijk constateert de classis geestelijke zorg over het kennelijke gebrek aan verlangen naar de eredienst. De classis ervaart verlegenheid hoe hierin om te gaan met het bepaalde in art. 64 K.O..

15 Uw commissie constateert met dankbaarheid dat er op de classis vaak en in stimulerende zin is doorgesproken over dit onderwerp. Men ziet gezamenlijk het belang van de erediensten, ook van de leerdienst.

20 Art. 64 K.O. kent reeds een uitzondering, namelijk de zendingsgemeenten (art. 21 lid 1g K.O.): een zendingsgemeente komt ‘minstens eenmaal per zondag’ samen in een eredienst. Daarnaast wordt gewezen op andere samenkomsten (‘bij voorkeur op zondag’) waarin het onderwijs in de gereformeerde leer en de gereformeerde belijdenis aandacht zal krijgen. Er zijn inmiddels echter ook andere gemeenten die geen tweede dienst meer hebben.

25 Uw commissie heeft vernomen dat een soortgelijke situatie gespeeld heeft in de classis Utrecht. Een commissie heeft zich daar bezonnen op het verband tussen de tweede dienst en de heiliging van de zondag, op de wijze waarop het leren binnen de gemeente gebeurt en op het nut en de noodzaak van de leerdienst en de mate waarin de context van een stadsgemeente en de seculiere omgeving meespeelt in de verminderde belangstelling voor de tweede kerkdienst op zondag. Dit heeft geleid tot een instructie bij de PS van het Oosten die vergelijkbaar is met de huidige instructie. De PS van het Oosten heeft de instructie echter niet doorgestuurd met de overweging dat er al veel literatuur over de zondag en het belang van de eredienst (en specifiek de leerdienst) is. Wat zou een studiegcommissie daar nog aan toevoegen? Moet het gesprek hierover niet vooral op de classis gevoerd worden?

30 Uw commissie kan de verlegenheid van de classis Rotterdam goed begrijpen, maar is ook gevoelig voor de overwegingen van de PS van het Oosten. Over de waarde van de tweede dienst en het belang van de leerdienst is veel geschreven. Dat hoeft hier niet herhaald te worden, maar wordt wel verondersteld. Vanwege de waarde van de tweede dienst (ook al is dat geen rechtstreeks Bijbels gebod) lijkt het uw commissie een verkeerd signaal om de tweede dienst als regel uit de kerkorde te schrappen in een klimaat waarin de tweede dienst toch al onder druk staat. Tegelijk is het niet wenselijk dat allerlei bepalingen uit de kerkorde in de praktijk toch niet worden nageleefd.

40 Uw commissie stelt daarom voor om een toevoeging op te nemen in de ‘kleine letters’ van art. 64 K.O., waarin wordt ingegaan op situaties zoals de PS van het Zuiden die schetst. De hoofdtekst van het artikel blijft dan ongewijzigd. Zoals bekend zijn de bepalingen in kleine letter niet minder geldig dan de hoofdtekst, maar op deze wijze komt wel naar voren wat het uitgangspunt is en wat de uitzondering. Dat geeft een bepaalde spanning, maar het is

beter die spanning te laten staan dan die te makkelijk op te heffen. In de aanvullende bepaling kan gewezen worden op het gesprek op de classis en het gesprek in de gemeente.

Bepalingen in de kerkorde zullen een praktijk in de gemeente niet zomaar veranderen.

5 Daarom is het naar het oordeel van uw commissie wenselijk om nog een stap verder te gaan en het gesprek over de waarde van de erediensten te stimuleren in de gemeente. Daarbij is te denken aan thema's als: de heiliging van de zondag, de waarde van de tweede dienst, het belang van het leren in de gemeente, mogelijkheden om de tweede dienst eventueel anders vorm te geven dan de eerste dienst. Uw commissie wil voorstellen om

10 deputaten eredienst te vragen een brochure samen te stellen ten dienste van de kerkenraden met het oog op het gesprek in de gemeente. Dit voorstel is voorgelegd aan deputaten eredienst; zij staan positief tegenover een dergelijke opdracht. Wij denken daarbij niet aan een brede, nieuwe studie, maar aan een praktische handreiking op basis van het vele bestaande materiaal. Hierbij is o.a. te denken aan de volgende publicaties:

- 15
- W.P. van der Aa, 'Samenkomen om te leren. De avonddienst of leerdienst' in: M.J.G. van der Velden, W.P. van der Aa en H.J. de Bie jr., *Als wij samenkomen. Liturgie in de gereformeerde traditie*, Zoetermeer 2000;
 - *Ambtelijk Contact*, 2016, nr. 5 (themanummer: de tweede dienst);

20

 - A. Baars, 'Hebt u iets ter vervanging van brood?' Iets over de invulling van de tweede kerkdienst', in *De Wekker* 119/3 (5 februari 2010), 8-9;
 - A. Baars, 'Nogmaals: Is er brood op de kansel?', in *De Wekker* 119/5 (5 maart 2010), 8-9 (als reactie op: A.P. van Langevelde, 'Over de bakker en zijn brood', in *De Wekker*, 119/4 (19 februari 2010), 8-9);

25

 - G.C. den Hertog, 'Liever de Bijbelkring dan de kerkdienst...!', in *De Wekker* 123/6 (14 maart 2014), 12-13;
 - H. Korving, *Kom tot Zijn rust! Over de vreugde van de rustdag*, Kampen 2016;
 - J.C.L. Starreveld, 'De middagdienst', *Ambtelijk Contact* 26/8 (okt 1987);
 - W. Steenberg, 'Hoe te handelen met leden die eenmaal per zondag kerken?',

30

 - Ambtelijk Contact* 28/9-10 (nov/dec 1989);
 - W. Verboom, *Hulde aan de Heidelberger. Over de waarde van leerdienst en catechismuspraak* (m.n. hoofdstuk 2);
 - *De Wekker* 126/14 (7 juli 2017), themanummer 'De tweede dienst'.

35 **Voorstel tot besluit**

De generale synode

heeft kennisgenomen van

1. de instructie van de particuliere synode van het Zuiden, d.d. 19 april 2018;
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;

40

heeft gehoord

de bespreking op de vergadering;

constateert

- 45
1. dat er diverse Christelijke Gereformeerde kerken zijn die op zondag geen tweede eredienst meer hebben;
 2. dat vele gemeenten te maken hebben met een teruglopend bezoek van de tweede dienst, ondanks de aansporingen en vermaningen van kerkenraden;

50

overweegt

1. dat er veel bezinnend materiaal over de waarde en invulling van de tweede dienst beschikbaar is, zodat een nieuwe studie daar vermoedelijk weinig aan zou toevoegen;
2. dat het gesprek over dit onderwerp allereerst in de gemeente gevoerd moet worden en dat de classis een kerkenraad daarbij kan ondersteunen;

is van oordeel

1. dat de erediensten, inclusief de leerdienst, blijvend van groot belang zijn voor een gereformeerde kerk in ons land;
2. dat er in de classis Rotterdam terecht gesproken is van geestelijke zorg vanwege het kennelijke gebrek aan verlangen naar de eredienst;
3. dat een onderzoek naar art. 64 K.O. alleen onvoldoende is, maar dat blijvende bezinning in de kerken wel van belang is;
4. dat een wijziging van de hoofdtekst van art. 64 K.O. onwenselijk is, maar een aanvullende bepaling goed is;
5. dat met betrekking tot dit onderwerp vooral het gesprek in de gemeente en op de classis gestimuleerd dient te worden;

besluit

1. de instructie niet over te nemen, maar de intentie wel te honoreren;
2. aan de bepalingen bij art. 64 K.O. toe te voegen: ‘Wanneer een kerkenraad aangeeft geen tweede dienst meer te beleggen, zal de classis zich ervan vergewissen dat de kerkenraad al het nodige gedaan heeft (mede met hulp uit de classis) om het belang van de erediensten duidelijk te maken. De classis zal de kerkenraad blijven stimuleren om het gesprek hierover in de gemeente te voeren en om zo mogelijk opnieuw een tweede eredienst te gaan beleggen.’
3. aan deputaten eredienst de opdracht te geven om met behulp van bestaand materiaal een brochure samen te stellen over de waarde van de (tweede) eredienst, bedoeld om kerkenraden te dienen om het gesprek hierover in de gemeente te voeren;
4. hiervan mededeling te doen aan de PS van het Zuiden.

A. Versluis, rapporteur